

Gemeentearchief Amsterdam

Acquisitiebeleid

Verzamelgebied: Beeld en geluid

November 2002

Concept

Inhoud

<i>1. Inleiding</i>	pag. 3
<i>1.1 Oorsprong en samenstelling “beeld en geluid”</i>	pag. 3
<i>1.2 De betekenis van de audiovisuele collectie</i>	pag. 4
<i>2. Wijze van verwerven</i>	pag. 5
<i>3. Audiovisuele collectie ingedeeld naar onderwerp</i>	pag. 5/6
<i>4. Audiovisuele collectie: het potentieel</i>	pag. 7
<i>5. Beeld en geluid in relatie tot andere instellingen met een audiovisuele collectie</i>	pag. 8
<i>6. Aanvullende selectiecriteria en richtlijnen voor acquisitie</i>	pag. 9
<i>7. Conclusies en prioriteiten</i>	pag.10

1. Inleiding

De betekenis van geluidsdragers en bewegend beeld als bronnenmateriaal voor de geschiedenis werd in het Gemeentearchief Amsterdam al in een vroeg stadium gesignaleerd. Werd er drieënveertig jaar geleden gestart met een jaaroogst van een vijftal geluidsbanden met daarop stadsgeluiden, kleinkunst, theater en radiofragmenten, in het afgelopen jaar 2001 bedroeg het aantal audiovisuele aanwinsten 350 items. Over een periode van bijna 50 jaar kan het Gemeentearchief Amsterdam bogen op een uitgebreide verzameling met een eigen karakter.

Om een acquisitiebeleid voor de collectie beeld & geluid van het GAA vast te stellen is inzage in de huidige omvang en samenstelling van de collectie noodzakelijk. Naast een korte historische terugblik volgt informatie over de samenstelling en de betekenis van de collectie. De huidige wijze van verwerven volgt in paragraaf 2. In paragraaf 3 wordt onderwerpsgewijs de huidige collectie onder de loep genomen. Dat juist bij de acquisitie van audiovisueel materiaal een actieve wijze van verwerving gewenst is zal geen verassing zijn. Vandaar dat bij de ontwikkeling van deze beleidsnotitie eveneens gekeken is naar het potentieel aan audiovisuele collectie over Amsterdam. Het verslag hiervan volgt in paragraaf 4. Het bezoek aan een groot aantal instellingen met overlappende deelcollecties heeft veel kennis opgeleverd voor het acquisitiebeleid waarvan in paragraaf 5 een samenvatting wordt gegeven. Tenslotte volgen in paragraaf 6 en 7 als aanvulling op het algemene acquisitieprofiel de selectiecriteria voor dit beleidsonderdeel, de conclusies voor het acquisitiebeleid en de prioriteiten voor de komende jaren.

1.1. Oorsprong en samenstelling “beeld en geluid”

De collectie beeld en geluid is ontstaan in 1959, toen er in het Gemeentearchief Amsterdam een begin gemaakt werd met het verzamelen van beeld en geluidsopnamen. Het betrof geluidsbeelden van specifiek Amsterdamse instellingen, gebeurtenissen, stemmen van Amsterdamse persoonlijkheden, draaiorgelmuziek, carillonmuziek, concerten van Amsterdamse koren en ensembles, maar ook straatliedjes en dergelijke op magnetofoonband. Verder strekte de documentatie zich uit naar grammofoonplaten met toneelkunst, voordrachtskunst en cabaret en er werden programma's opgenomen van de radio. Een dergelijke collectie was destijds uniek in de Nederlandse archiefwereld en werd onder de noemer 'fonetische documentatie van Amsterdam' ingevoerd in de kaartenbakken van de Amsterdambibliotheek.¹ De afdeling fonetische documentatie breidde zich snel uit, waarbij ook steeds vaker opnamen werden gemaakt van raadsvergaderingen en belangrijke bestuurlijke evenementen.

Vanaf 1977 worden naast geluidsbanden ook videobanden met open netregistraties toegevoegd aan de collectie. In 1980 wordt de afdeling aangeduid met 'audiovisuele afdeling'. De technische apparatuur om de collectie beeld en geluid vast te leggen en beschikbaar te stellen voor publiek groeit eveneens gestaag en vanaf 1982 worden films van zowel amateur- als professionele filmers aan de collectie toegevoegd.

De vraag naar audiovisueel materiaal nam in de loop der jaren steeds meer toe, waardoor de dienstverlening eveneens een belangrijk onderdeel van de activiteiten werd van de afdeling die in 1989 omgedoopt werd in afdeling beeld & geluid. Met de reorganisatie in 1999 is de functionele indeling ook toegepast op deze afdeling en sindsdien is de sectie Verwerving & Inspectie verantwoordelijk voor de acquisitie.

Door tekort aan personeel hield de ontsluiting geen gelijke tred met de acquisitie.

Momenteel is het grootste gedeelte van het aanwezige audiovisuele materiaal ontsloten in Atlant op macroniveau. Dat dit ontoereikend is om de collectie goed te kunnen duiden en het acquisitiebeleid op af te stemmen, zal uit het vervolg blijken.

¹ Zie: *Jaarverslag Gemeentearchief Amsterdam 1959*, p. 8: “Ten slotte dient nog de aandacht te worden gevestigd op een geheel nieuw aspect in de bibliotheek over Amsterdam, dat uniek is voor Nederland en alleen hier en daar in het buitenland toepassing vindt.”

De audiovisuele collectie onderscheidt de volgende type documenten met aantallen stuks en uren materiaal:²

Documenten	Aantal	uur
Grammofoonplaten:	2310	
Geluidsbanden:	7845	
geluidscassettes:	5606	
compactdiscs:	507	
Totaal geluid	16268	3152,2
Films:	1920	
Totaal film	1920	384,0
Video's:	17	
Videobanden:	2706	
videocassettes:	3541	
Totaal video	6264	1252,8

1.2 De betekenis van de audiovisuele collectie

De audiovisuele collectie van het gemeentearchief Amsterdam is een unieke collectie beeld en geluid over de stad Amsterdam. Geen enkele andere openbare instelling verzamelt systematisch op het onderwerp Amsterdam en juist vanwege dat lokale karakter vormt de collectie een onlosmakelijk onderdeel van het aanbod van het Gemeentearchief Amsterdam. Onderzoekers en liefhebbers weten de collectie te vinden. Maar er zijn ook negatieve geluiden. Deels door de aard van het materiaal, maar meer nog door inconsistentie in beleid en uitvoering vertoont acquisitie al jaren een adhoc karakter. Dit, evenals achterstanden in ontsluiting, technische mogelijkheden en (tot voor kort?) moeilijkheden bij de service aan het publiek, heeft geleid tot een negatief imago van de afdeling zowel binnen als buiten het archief.

Intern werd vanuit het management de vraag gesteld of het beheer, de acquisitie en het ter beschikking stellen van de audiovisuele collectie met alle technische en beheersmatige problemen die eraan verbonden zijn, vanuit het GAA gecontinueerd moet worden. Redenerend vanuit de betekenis van audiovisuele bronnen voor de geschiedenis van de stad, het gegeven dat geen enkele andere instelling systematisch op Amsterdam verwerft en vanuit het bewustzijn dat dit type materiaal een grote aantrekkingskracht heeft op publiek (zie toenemend gebruik audiovisuele bronnen in tentoonstellingen en bijvoorbeeld het succes van de koopvideo's) kan door de sectie Verwerving & Inspectie deze vraag alleen positief beantwoord worden. Wel is het noodzakelijk om meer structuur aan te brengen in het acquisitiebeleid waaronder een betere afstemming op het acquisitiebeleid van collega- instellingen op dit terrein en een gerichte actieve acquisitie op basis van een beperkt aantal aandachtspunten.

² Bron: Sectie Beheer 2002

2. Wijze van verwerven

De acquisitie van audiovisueel materiaal vindt plaats vanuit de sectie Verwerving en Inspectie. Audiovisueel materiaal afkomstig van gemeentelijke instellingen verloopt in principe via de medewerkers inspectie.³ Binnen de sectie zijn twee medewerkers (naast andere acquisitiewerkzaamheden) aangewezen voor het signaleren van audiovisueel materiaal dat qua inhoud of origine betrekking heeft op Amsterdam. Tijdens periodiek overleg met het sectiehoofd worden discutabele verwervingen besproken. Belangrijke acquisities worden ingebracht op het preverwervingsoverleg, een breed samengesteld overleg waar inhoudelijke discussie over potentiële aanwinsten gevoerd worden. In dit overleg is ook de kennisdeskundige klassieke muziek vertegenwoordigd.

Audiovisueel materiaal wordt via verschillende kanalen verworven:

- door open netregistraties, medewerker (*afdeling ACB*)
- aankopen naar aanleiding van 'signaleringen' in dag- en weekbladen, tijdschriften en op Internet
- via contacten van archiefmedewerkers
- via aanbiedingen bij Verwerving
- via het Spreekuur verwerving
- via contacten met gemeentelijke diensten en instellingen (Inspectie)

3. Audiovisuele collectie ingedeeld naar onderwerp

Aan de basis van het verwervingsbeleid audiovisueel ligt inzicht in de aard en samenstelling van de huidige collectie. Een inventarisatie per rubriek kan lacunes op bepaalde terreinen expliciet maken, op basis waarvan een gericht verwervingsbeleid kan worden geformuleerd. Bovendien is overlap met andere instellingen op deze wijze sneller op te sporen. Naast de kennis in het hoofd van de betrokken medewerker(s) is Atlant de belangrijkste bron van informatie. Op basis van de beschikbare gegevens in Atlant volgt hieronder een overzicht van het aantal items beeld- en geluidsmateriaal per rubriek, dat momenteel aanwezig is in het GAA:

Algemeen plaatselijk bestuur: 129
Bevolking: 0
Justitie en notariaat: 0
Openbare orde en veiligheid, defensie: 7
Openbare ruimte: 308
Economie: 15.211
Arbeid: 0
Zorg: 384
Maatschappelijk leven 613
Onderwijs en wetenschap: 22
Cultuur: 1239
Godsdienst en andere levensbeschouwingen: 0
Huizen en heerlijkheden: 0
Personen: 885
Families: 28
Verzamelingen: 0
ongerubriceerd: 4823

Op basis van het aantal aanwezige items per rubriek kan worden gesteld, dat de volgende rubrieken in aantal sterk vertegenwoordigd zijn:

³ Zie paragraaf 4 op p. 8.

Rubriek	aantal items	aantal arch/coll. Vormers
Economie (vnl. media en communicatiebedrijven)	15.211	10
Ongerubriceerd (vnl. collectie GAA)	4.823	2
Cultuur (vnl. Beoefening muziek, regulering en coördinering van kunst)	1.239	6
Personen	885	16
Maatschappelijk leven (vnl. Artis)	613	8

Kanttekeningen bij deze tabel:

- Het aantal items per archiefvormer ligt hoog in de betreffende rubrieken.
- In de rubriek Economie betreft het voornamelijk archieven en collecties van lokale en regionale omroeporganisaties. Dit beeld- en geluidsmateriaal is in de meeste gevallen op datum gesorteerd aangeleverd. Over het algemeen zijn de afzonderlijke items niet op onderwerp of inhoud ontsloten.
- De collecties van twee collectievormers zijn nog niet gerubriceerd, waaronder de collectie GAA, bestaande uit 4818 items. Het betreft hier een grote verscheidenheid aan aanwinsten uit de periode 1900 tot nu en de verzameling open netregistraties van 1959 tot nu.
- De rubriek Personen bevat 11 beeldarchieven en collecties, 3 van professionele vormers en 8 amateur.
- De rubriek Maatschappelijk leven bevat 500 stuks archief van Artis, twee archiefvormers op het gebied van sport en de overige collecties en archieven betreffen bewegingen en verenigingen op ideële grondslag.

Op basis van de rubriekenindeling in Atlant krijgt men de indruk, dat de rubrieken Bevolking, Justitie en notariaat, Arbeid, Godsdienst en andere levensbeschouwingen, Huizen en heerlijkheden en Verzamelingen niet vertegenwoordigd zouden zijn. Bovendien zou nauwelijks audiovisueel materiaal zijn verzameld binnen de rubrieken Algemeen plaatselijk bestuur, Openbare orde en veiligheid, Onderwijs en wetenschap en Families. De praktische kennis van de collectie zoals deze aanwezig is bij diverse archiefmedewerkers wijst echter uit, dat de bovenstaande analyse niet overeenkomt met de werkelijke situatie.

Juist op dit punt biedt het niveau van ontsluiting slechts een beperkt handvat. Bij de ontsluiting van audiovisueel materiaal zoals die nu plaatsvindt in Atlant, worden de rubrieken van de *index archieven en collecties* gehanteerd. De aard van de archiefvormer is bepalend voor indeling in een rubriek. Zo is het archief van een regionale omroeporganisatie onder de rubriek -economie- te vinden. Dit zegt nog niets over de onderwerpen van de verschillende items in dit archief. Ook is een relatief groot deel nog niet beschreven. De beschrijving van de collecties in Atlant biedt weliswaar meer handvaten, maar als richtlijn voor het acquisitiebeleid is de informatie over de samenstelling van de collectie nog onvoldoende.

Om een lang verhaal kort te maken blijkt op basis van formele ontsluitingsgegevens onvoldoende inzicht te zijn in de aard en samenstelling van de huidige collectie om het acquisitiebeleid op af te kunnen stemmen.

4. Audiovisuele collectie: het potentieel

Naast de samenstelling van de eigen collectie kan het potentieel aan audiovisueel materiaal in de stad Amsterdam als geheel een leidraad betekenen voor Verwerving. In het kader van de ontwikkeling van het acquisitiebeleid is contact gezocht met een drietal kenners van audiovisueel materiaal over Amsterdam, te weten:

Wim Visscher, voormalig conservator Beeld en Geluid van het GAA

Gerard Nijssen, filmresearcher en een regelmatige gebruiker van de audiovisuele collectie

Wim de Bell, conservator AHM, gebruikt veel audiovisueel in zijn tentoonstellingsprojecten

Aan hen is gevraagd welk advies ze het GAA zouden meegeven bij de acquisitie van audiovisueel materiaal.

De contacten leidden tot de volgende adviezen:

- Het GAA zou een meer actieve verwerving moeten voeren.
- Plaats oproepen in de media
- Speciale aandacht voor straat- en gezinsleven van arbeidersbevolking.
- Nakijken archief Nederlandse Filmkeuring op informatie over Amsterdamse film(er)s (instantie opgeheven in 1977, archief is ondergebracht bij het Filmmuseum).
- Benaderen amateurfilmclubs.
- Tentoonstellingsfilms en deel werk materiaal AHM selecteren en overbrengen GAA. (groei van de stad, beeld van wijken, straten, godsdiensten, bewoners van Zuid-Oost)
- Koppelen van verwerving aan snelle service bruikleengevers.
- Verwerven van de rechten van av-materiaal is van belang.

Op basis van eigen deskundigheid kan daar nog aan toegevoegd worden:

- De belangrijkste radio- en tv-stations voor Amsterdam actief proberen te verwerven.
- Benaderen van een select aantal migrantenomroeporganisaties.
- Benaderen van multiculturele festivalorganisaties, zoals Kwakoe of Oosterparkfestival
- Wat betreft oral history contact zoeken met bestaande initiatieven en waar mogelijk aansluiten en GAA als depotplaats voor Amsterdams materiaal aanbieden.

Een ander aspect dat naar voren kwam bij het onderzoek naar de samenstelling van de eigen collectie is het feit, dat verhoudingsgewijs beeld- en/of geluidsmateriaal van gemeentelijke diensten en instellingen ondervertegenwoordigd is. Aangezien audiovisueel materiaal uit de publieke sector een waardevolle aanvulling zou kunnen betekenen op de al aanwezige archieven en collecties, is besloten tot een inventarisatie van het potentieel aan audiovisuele materialen bij de gemeentelijke overheid. In samenwerking met de afdeling Inspectie is een brief uitgegaan met een bijgevoegd vragenformulier naar de hoofden DIV van alle bestuurseenheden in Amsterdam. Een aantal reacties is binnengekomen. Het aanwezige materiaal betreft zowel archiefbescheiden als documentatie. Op basis van de uitkomst zal vervolgens contact opgenomen worden met de betreffende diensten waar zich audiovisueel materiaal blijkt te bevinden over mogelijke overbrenging naar het depot van het GAA.

(nb. In de praktijk blijken de DIV-afdelingen vaak niet of onvoldoende kennis te hebben van het audiovisuele materiaal dat zich bij de desbetreffende dienst bevindt en audiovisueel materiaal, evenals veel (ander) voorlichtingsmateriaal, wordt zelden als archiefmateriaal beschouwd. Hier zal vanuit Inspectie blijvend de aandacht op gevestigd worden)

5. De audiovisuele collectie van het GAA in relatie tot andere instellingen met een “Amsterdam Collectie”

In het kader van de ontwikkeling van het acquisitiebeleid is een bezoek gebracht aan collega-instellingen, waarvan werd aangenomen dat er een overlap in collectie zou zijn, te weten het Nederlands Muziek Instituut, de Nederlandse Jazzdienst, Stichting GRAP, het Meertensinstituut, het NAA, het Smalfilmmuseum, het AHM, het IISG en het ImagineIC. De gesprekken leidden tot een aantal overwegingen die meegenomen kunnen worden in het acquisitiebeleid:

- Het Amsterdamse levenslied wordt niet actief verworven door een andere instelling. Een (selectieve) acquisitie door het GAA kan worden voortgezet.
- Wat betreft jazz, zou acquisitie van geluidsdragers en video's kunnen worden overgelaten aan de Nederlandse Jazzdienst voor wat betreft oudere opnamen (tot jaren zeventig). Voor verwerving van zeldzaam of kostbaar jazzmateriaal zou overleg gevoerd dienen te worden met de NJD.
- Voor de acquisitie van archief- en collectiemateriaal van Amsterdamse klassieke componisten en uitvoerende musici voert het NMI geen gericht av-beleid. Er wordt slechts passief verzameld, middels schenkingen en bruiklenen. GAA blijft op dit terrein een rol spelen, maar afstemming is gewenst.
- Wat betreft popmuziek zou acquisitie van geluidsdragers kunnen worden overgelaten aan het NPI, Stichting GRAP en het NAA
- Het documenteren van spraakgebruik en volksverhalen zou kunnen worden overgelaten aan het Meertens Instituut.
- Wat betreft amateurfilms blijkt slechts een klein gedeelte van de collectie van het Smalfilmmuseum Amsterdams te zijn. Hier ligt eventueel wel een taak voor het GAA, evenals voor amateurvideo's. Er zou actief verworven kunnen worden door middel van oproepen in de media, het benaderen van amateurfilmclubs en het opsporen van filmers in het archief van de filmkeuring.
- Wat betreft audiovisueel materiaal met als onderwerp krakers, sociale bewegingen of studenten in Amsterdam zou afstemming moeten plaatsvinden met het IISG; eventueel acquisitie overlaten aan het IISG.
- Het ImagineIC als nieuwe collega-instelling is (mede) opdrachtgever van (bewegend) beeld en/of geluid vanuit het perspectief van migranten, waaronder interviews. Gesprekken zijn gaande om het inhoudelijk Amsterdamse bronnenmateriaal in het GAA te bewaren.

6. Acquisitieprofiel, aanvullende selectiecriteria en richtlijnen voor het acquisitiebeleid

Naast de algemene selectiecriteria of uitgangspunten die zijn vastgelegd in het acquisitieprofiel van het GAA, dd....., gelden voor Beeld en Geluid de volgende aanvullende criteria en richtlijnen:

- De huidige samenstelling van de collectie beeld en geluid is slechts in beperkte mate richtinggevend voor het acquisitiebeleid.
- De acquisitie beeld & geluid richt zich primair op audiovisueel materiaal dat Amsterdam inhoudelijk als onderwerp heeft.
- Uitzondering vormen de opnamen in het concertgebouw die als onderdeel van het archief van het Concertgebouw integraal in het GAA bewaard worden.
- Materiaal van meer algemene aard uitsluitend acquireren als circa 40% inhoudelijk op Amsterdam betrekking heeft of er een directe relatie met de archieven en/ collecties is.
- Indien materiaal niet grotendeels bestaat uit informatie over Amsterdam moet er een andere dwingende reden zijn om de publicatie toch aan te schaffen, bijvoorbeeld exemplarisch lied bekende Amsterdamse zanger, uitgave bijzonder jazzoptreden, voorlichtingsfilm Amsterdams bedrijf waarvan het archief in huis is etc.
- Uitsluitend die films/video's worden verworven die niet alleen Amsterdam als locatie hebben, maar ook nadrukkelijk een beeld van de stad geven.
- Het GAA maakt bij de verwerving van audiovisueel materiaal geen onderscheid tussen professioneel en amateurmateriaal.
- Het Amsterdamse levenslied vormt een kerncollectie binnen het geluidsmateriaal. Gestreefd wordt naar volledigheid in de zin dat van elke zanger/-es een representatieve selectie liederen verworven wordt.
- Amateurfilms over Amsterdam vormt een kerncollectie binnen de categorie film. Actieve acquisitie is vereist.
- Oral history moet aangemerkt worden als nieuw aandachtsgebied bij de acquisitie van beeld en geluid. Voor verwerving is het noodzakelijk om aansluiting te zoeken met bestaande initiatieven en GAA als depotplaats voor Amsterdams materiaal aan te bieden.
- Het GAA stelt zich wat betreft de muziekcategorie *jazz* terughoudend op in het verwerven van geluidsdragers en video's in verband met het acquisitiebeleid van het Jazz-instituut.
- Het GAA stelt zich wat betreft de muziekcategorie *klassiek* op het standpunt dat zij een rol vervult in het verwerven van archief- en collectiemateriaal van Amsterdamse klassieke componisten en uitvoerende musici, maar waar nodig afstemming zoekt met het Nederlands Muziekinstituut.
- Het GAA stelt zich wat betreft de muziekcategorie *pop* terughoudend op in het verwerven van geluidsdragers in verband met het acquisitiebeleid van het Nederlands Pop Instituut, Stichting GRAP en het NAA.
- Het GAA stelt zich wat betreft *cabaret* terughoudend op in het verwerven van geluidsdragers met Amsterdams cabaret in verband met het acquisitiebeleid van het Nederlands Theaterinstituut.
- Het GAA stelt zich terughoudend op in het actief verzamelen van audiovisueel materiaal met betrekking tot sociale bewegingen in de stad die onderdeel uitmaken van het acquisitiebeleid van het IISG.

Overige richtlijnen voor het acquisitiebeleid:

- Het GAA stelt gebruikers van beeld en geluidsmateriaal een exemplaar van hun eindproduct in de vorm van een film, video of geluidsreportage voor de collectie achter te laten.
- De belangrijkste radio- en tv-stations voor Amsterdam actief proberen te verwerven.
- Structureel aandachtspunt voor langere tijd is de culturele diversiteit in Amsterdam. Vertaald naar audiovisuele verwerving betekent dit dat een select aantal migrantenomroeporganisaties geprobeerd wordt te verwerven en met name interviews en oral history als middel ingezet zullen worden om informatie over migranten en kennis uit de migrantengroeperingen zelf te bewaren.

7. Conclusies en prioriteiten

De collectie beeld & geluid vormt een belangrijk onderdeel in het aanbod van het Gemeentearchief Amsterdam met een grote (potentiële) aantrekkingskracht op het publiek. De collectie bevat naast documenten in oplage en open netregistraties ook veel uniek materiaal. Geen enkele andere openbare instelling verzamelt systematisch op het onderwerp Amsterdam, waaruit het belang blijkt van deze collectie, maar ook het belang van een goede acquisitie, beheer en ontsluiting.

Om te voorkomen dat het verzamelgebied wat kwaliteit betreft “inzakt” is het noodzakelijk om meer structuur aan te brengen in het acquisitiebeleid. Omdat de huidige samenstelling van de collectie nog onvoldoende aanknopingspunten geeft om het acquisitiebeleid op af te stemmen zal meer gekeken worden naar het potentieel in de stad. Daarnaast wordt gestreefd naar een betere afstemming met het acquisitiebeleid van collega- instellingen op dit terrein en zal een gerichte actieve acquisitie gevoerd worden op basis van een beperkt aantal aandachtspunten .

Prioriteiten:

- De huidige samenstelling van de collectie beeld en geluid is slechts in beperkte mate richtinggevend voor het acquisitiebeleid.
- Doorlopende afstemming met collega-instellingen
- Kerncollecties binnen beeld & geluid zijn het Amsterdamse levenslied en amateurfilms en –video’s over Amsterdam. Op deze terreinen is meer actieve acquisitie vereist.
- Verwerving relevante archieven lokale televisie en radiostations zoals AT5.
- Jaarlijks vaststellen van aandachtsgebieden.
- Structureel aandachtsgebied voor de komende drie jaar -culturele diversiteit in Amsterdam-. (oral history)